

Dunning-Kruger-effekten

Der er ikke mange lægefaglige emner, der har affødt samme polariserede debat som vaccinationsprogrammer. På den ene side står lægefaglige eksperter og forældre, der som en selvfølge lader deres børn vaccinere og regner det for uansvarligt, hvis andre forældre ikke gør det samme. Det har endda været på tale, at daginstitutioner skal have ret til at afvise ikke-vaccinerede børn for at imødegå den potentielle helbredsrisiko, de udgør for de øvrige børn i institutionen. På den anden side står vaccineskeptikerne, der mener at vide, at der er en sammenhæng mellem vaccinationsprogrammer og alvorlige lidelser, herunder autisme.

Antagelsen om en sammenhæng mellem vaccination og autisme skyldes i hvert fald to forhold, dels et uforholdsmæssigt stærkt stigende antal autismediagnoser i de senere år, dels en kontroversiel (og nu mis-krediteret) artikel fra 1998, publiceret i det ellers anerkendte tidsskrift *The Lancet*, der postulerede en sammenhæng mellem MFR-vaccination (mod mæslinger, fåresyge og røde hunde) og netop autisme. Der er dog bred videnskabelig enighed om, at vacciner ikke udgør nogen sundhedsrisiko, og vaccinationsprogrammer spiller en betydelig rolle for folkesundheden. Siden den første vaccination blev foretaget af gårdmanden Benjamin Jesty i 1774, er kopper blevet udryddet, polio inddæmmet og millioner af mennesker er beskyttet mod stivkrampe, kighoste og skoldkopper. Så hvem er egentlig vaccineskeptikerne – og hvorfor er de skeptiske?

Det er de tre amerikanske forskere Matthew Motta, Steven Sylvester og Timothy Callaghan for nylig kommet med et bud på: Den tiltagende vaccineskepsis, hævder de, kan forklares med Dunning-Kruger-effekten. Dunning-Kruger-effekten er dokumenteret og navngivet af psykologerne David Dunning og Justin Kruger, og er den kognitive bias-effekt, der kan observeres, når mennesker med kompetencer på begynderniveau har en tendens til at overvurdere egne evner voldsomt. Effekten forklares med, at man på dette videns- og kompetenceniveau endnu ikke har erkendt grænserne for sine egne kompetencer. Omvendt har mennesker med betydelige kompetencer en tendens til at undervurdere egne evner eller til at tro, at opgaver, som er lette at løse for dem selv, er lige så lette at løse for andre. Dunning og Kruger påviste effekten i 1999 i en række eksperimenter, der testede relationen mellem forsøgspersonernes bedømmelse af egne evner og deres faktiske kunnen. Dunning og Kruger kunne påvise, at de mindst kompetente individer havde en tendens til at overvurdere egne evner inden for en lang række forskelligartede discipliner, herunder læsefærdigheder, bilkørsel og skak.

På hvilken måde kan Dunning-Kruger-effekten så forklare den tiltagende vaccineskepsis? Motta, Sylvester og Callaghan satte sig for at gentage Dunning og Krugers eksperimenter i en lidt anden variant. Deres informanter blev i første omgang bedt om at tilslutte sig eller afvise ti udsagn om autisme for at afdække deres reelle vidensniveau. Dernæst blev de på forskellige måder bedt om at forholde sig til den etablerede lægevidenskabs konventionelle syn på årsagerne til autisme.

Af de informanter, der klarede sig dårligst i den indledende videntest, mente 62 %, at de vidste lige så meget eller ligefrem mere end både læger og forskere om årsagerne til autisme. Af de informanter, der klarede sig bedst i den indledende videntest, var det kun 15 %, der var af den overbevisning. Den samme undersøgelse afdækkede imidlertid også mere kuriøse tendenser. Det viste sig nemlig, at de informanter, der mente, de vidste mere end lægefaglige eksperter, var mere tilbøjelige til at stole på ikke-eksperter, herunder berømtheder.

Konsekvenserne af Dunning-Kruger-effekten er potentielt store. Bioetiker Joel Michael Reynolds, University of Massachusetts Lowell, har peget på, at vaccinefravalget for det første underminerer folkesundheden. Således har man for nylig oplevet et bekymrende udbrud af mæslinger i Californien, der ikke alene har gjort børn meget syge, men også har kostet delstaten mere end to millioner dollars. Han har også peget på, at vaccinefravalget navnlig går ud over den mest sårbare del af befolkningen. Det er ofte ældre, spædbørn og personer med svækkede immunsystemer, der er mest udsatte. Ydermere har den politiske filosof John Dewey pointeret, at sundhedsinstitutioner er helt afhængige af troen på videnskabelig evidens og fakta. Og når den tro vakler, som den tilsyneladende gør i øjeblikket, så vakler sundhedsinstitutionerne også.

Men mens der blandt fagfolk er bred enighed om, at vaccinefravalg er en bekymrende tendens, så er der umiddelbart ikke enighed om, hvad man kan gøre ved det. I Danmark har blandt andre Liberal Alliance plæderet for på en eller anden måde at straffe forældre, der ikke vil lade deres børn vaccinere, men indtil videre har der imidlertid ikke været opbakning til forslaget i Folketinget. En anden mulighed er flere sundhedsvidenskabelige kampagner, men Motta, Sylvester og Callaghans undersøgelse viser med al tydelighed, at de, der kun ved lidt om vacciner og derfor kunne siges at have brug for ekspertviden, ikke er modtagelige for den. Motta, Sylvester og Callaghan selv foreslår derfor en tredje og noget kontroversiel løsning, nemlig at indrullere ikke-fagfolk – herunder kendisser – i kampagnerne, fordi vaccineskeptikerne har vist sig at stole mere på ikke-fagfolk end på såkaldte eksperter. Måske kan det dæmme op for den tiltagende vaccineskepsis.